

Zacznij
przygotowania
do matury już dziś

Kup vademecum

sklep.operon.pl/matura

Zobacz fragment

strona 9

Kup vademecum

sklep.operon.pl/matura

Zobacz fragment

strona 13

Kup vademecum

sklep.operon.pl/matura

Zobacz fragment

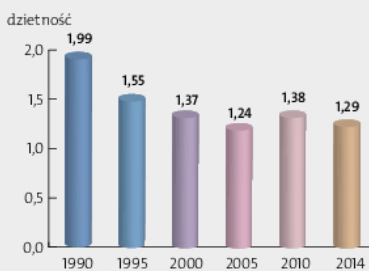
strony 15, 17

Kup vademecum

sklep.operon.pl/matura

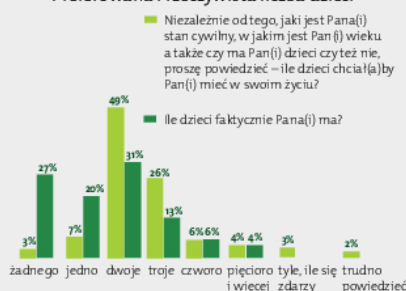
- **niskim poziomem dzietności** – spadek liczby rodzących się dzieci związany jest najczęściej z przemianami obyczajowymi, m.in. opóźnieniem wejścia w dorosłość i wydłużeniem okresu niesamodzielności społecznej (tzw. moratorium dojrzewania), wydłużeniem okresu edukacji, opóźnieniem wieku zawierania małżeństw, zmianą funkcji małżeństwa, emancypacją zawodową kobiet;
- **sieroctwem społecznym** – w ostatnich latach obserwujemy też rozdzielanie dzieci i rodziców z powodów innych niż śmierć rodziców, np. z powodu trudnej sytuacji ekonomicznej rodziny i – będącej konsekwencją tego – migracji zarobkowej; odmianą tego zjawiska jest eurosieroctwo, osierocenie nastąpiło z powodu wyjazdu przynajmniej jednego z rodziców za granicę w celach zarobkowych;
- **zanikiem tradycyjnych funkcji rodziny** – rodzina przestała pełnić funkcję prokreacyjną, zmianie uległy role wewnątrz rodziny – zmieniła się pozycja kobiet oraz dzieci (demokratyzacja stosunków rodziców z dziećmi), co prowadzi do przemian funkcji opiekuńczych rodziny; dynamiczny rozwój społeczny wpływa na zmianę funkcji socjalizacyjnej rodziny (w zaawansowanych społeczeństwach dorośli uczą się od dzieci); ze względu na różnicowanie społeczne i wykluczenie społeczne część rodzin nie jest zdolna do spełniania funkcji ekonomicznej.

Liczba dzieci przypadająca na jedną Polkę w wieku rozrodczym (współczynnik dzietności)

Źródło: GUS

Preferowana i rzeczywista liczba dzieci

Źródło: Nie ma jak rodzina. Komunikat z badań CBOS, Warszawa, marzec 2013 r.

Zmienia się też stosunek do samego małżeństwa, coraz częściej preferowany jest model partnerski (mąż i żona w równym stopniu zajmują się domem i dziećmi i pracują zawodowo) lub mieszany (oboje partnerzy pracują zawodowo, ale to żona zajmuje się domem i dziećmi).

Rodzina jako grupa społeczna | 17

na stronie 17

nie jest problemem w przyszłości.

LUB

Np. Jest to działanie profilaktyczne, gdyż w perspektywie wieloletniej kolejne pokolenie będzie miało mieszkanie kupione przez swoich rodziców w ramach programu „Mieszkanie dla młodych”.

»

EDUKACJA	
Formalna	Nieformalna
- realizowana przez system szkolnictwa (podstawowego, gimnazjalnego, ponadgimnazjalnego, wyższego) - przeprowadzana pod nadzorem państwa (programy nauczania, kuratoria oświaty) - obowiązkowa (w Polsce do 18. roku życia) - pozwalająca na zdobycie przede wszystkim wiedzy, a także umiejętności - realizowana przez metody podające (np. wykład), problemowe (np. dyskusja), eksponujące (np. film), praktyczne (np. projekt edukacyjny)	- realizowana przez instytucje pozaszkolne - przeprowadzana spontanicznie - dobrowolna - pozwalająca na zdobycie przede wszystkim umiejętności, a także wiedzy - realizowana głównie przez metody praktyczne (np. praca nad projektem) – „nauka poprzez praktykę”

1

Ⓜ

PRAWA I OBOWIĄZKI UCZNIA

Uczniowie w Polsce mają swoje prawa, ale także i obowiązki. Są one zapisane w aktach prawnych międzynarodowych, państwowych i szkolnych.

Ponieważ uczniowie w Polsce to w przeważnie osoby, które nie ukończyły 18. roku życia, podstawowym aktem międzynarodowym dotyczącym ich praw jest **Konwencja o Prawach Dziecka** – dokument uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. W Polsce obowiązuje ona od 1991 roku.

Ⓜ

KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA

– przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.

ART. 28

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans, w szczególności:

- uczynią nauczanie podstawowe obowiązkowym i bezpłatnym dla wszystkich;
- będą popierać rozwój różnorodnych form szkolnictwa średniego, zarówno ogólnokształcącego, jak i zawodowego, uczynią je dostępnymi dla każdego dziecka oraz podejmą odpowiednie kroki, takie jak wprowadzenie bezpłatnego nauczania oraz udzielanie w razie potrzeby pomocy finansowej;
- za pomocą wszelkich właściwych środków uczynią szkolnictwo wyższe dostępnym dla wszystkich na zasadzie zdolności;
- udostępnią wszystkim dzieciom informacje i poradnictwo szkolne i zawodowe;
- podejmą kroki na rzecz zapewnienia regularnego uczęszczania do szkół oraz zmniejszenie wskaźnika porzucania nauki.

2. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe środki zapewniające, aby dyscyplina szkolna była stosowana w sposób zgodny z ludzką godnością dziecka i niniejszą konwencją. [...]

ART. 30

W tych państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe bądź osoby pochodzenia rdzennego, dziecku należącemu do takiej mniejszości lub dziecku pochodzenia rdzennego nie można odmówić prawa do posiadania i korzystania z własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swojej religii lub do używania własnego języka, łącznie z innymi członkami jego grupy.

na stronie 47

- 1 pkt – podanie poprawnej odpowiedzi
0 pkt – niepoprawna odpowiedź lub brak odpowiedzi
11.2.
1 pkt – podanie poprawnej odpowiedzi
0 pkt – niepoprawna odpowiedź lub brak odpowiedzi

[Zobacz fragment](#)

strony 36, 37

[Kup vademecum](#)

sklep.operon.pl/matuzia

[Zobacz fragment](#)

strony 46, 47

[Kup vademecum](#)

sklep.operon.pl/matuzia

[Zobacz fragment](#)

strona 34

[Kup vademecum](#)

sklep.operon.pl/matuzia

ZASADA INCOMPATIBILITAS

Niezależności posłów (senatorów) ma służyć zakaz łączenia mandatu z innymi, określonymi w Konstytucji RP, funkcjami:

- mandatu posła nie można łączyć z mandatem senatora,
- mandatu posła (senatora) nie można łączyć z funkcją Prezesa Narodowego Banku Polskiego, Prezesa Najwyższej Izby Kontroli, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka i ich zastępców, członka Rady Polityki Pieniężnej, członka Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, ambasadora oraz z zatrudnieniem w Kancelarii Sejmu, Kancelarii Senatu, Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej lub z zatrud-

nieniem w administracji rządowej,

- mandatu posła (senatora) nie można łączyć z funkcją sędziego, prokuratora, urzędnika służby cywilnej, żołnierza w czynnej służbie wojskowej, funkcjonariusza policji, funkcjonariusza służby ochrony państwa.

Konstytucja Rzeczypospolitej w art. 104. stanowi, że posłowie i senatorowie są przedstawicielami Narodu i nie wiążą ich instrukcje wyborców, co oznacza posiadanie przez nich mandatu wolnego.

3.3. PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

WYBORY PREZYDENCKIE

Władzę wykonawczą w Polsce sprawuje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów.

PREZYDENCI III RZECZYPOSPOLITEJ

Wojciech Jaruzelski
(1923–2014) – Prezydent PRL i RP w latach 1989–1990, wybrany przez Zgromadzenie Narodowe

Lech Wałęsa
(ur. 1943) – Prezydent RP w latach 1990–1995, wybrany w wyborach powszechnych

Aleksander Kwaśniewski
(ur. 1954) – Prezydent RP w latach 1995–2005, dwukrotnie wybrany w wyborach powszechnych

Lech Kaczyński
(1949–2010) – Prezydent RP w latach 2005–2010, wybrany w wyborach powszechnych

Bronisław Komorowski
(ur. 1952) – Prezydent RP w latach 2010–2015, wybrany w wyborach powszechnych

Andrzej Duda
(ur. 1972) – Prezydent RP od 2015 r., wybrany w wyborach powszechnych

Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany przez Naród w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym.

Prezydent RP jest wybierany na pięcioletnią kadencję i może być ponownie wybrany tylko raz.

Wybory Prezydenta RP zarządza Marszałek Sejmu, wyznaczając wybory na dzień wolny od pracy.

Na Prezydenta RP może być wybrany obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu.

Kandydata na Prezydenta RP zgłasza co najmniej 100 000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu.

Na Prezydenta RP wybrany zostaje kandydat, który otrzymał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów.

Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyska wymaganej większości, czternastego dnia po pierwszym głosowaniu przeprowadza się ponowne głosowanie.

W ponownym głosowaniu wyboru dokonuje się spośród dwóch kandydatów, którzy w pierwszym głosowaniu otrzymali kolejno największą liczbę głosów.

Na Prezydenta RP zostaje wybrany kandydat, który w ponownym głosowaniu otrzymał więcej głosów. Kadencja Prezydenta RP rozpoczyna się w dniu objęcia przez niego urzędu.

Ważność wyboru Prezydenta RP stwierdza Sąd Najwyższy.

Sposób wyboru Prezydenta RP określa Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej | 161

na stronie 161

– przyjęcie ustawy

Zobacz fragment

strona 156

Kup vademecum

sklep.operon.pl/matura

Zobacz fragment

strona 161

Kup vademecum

sklep.operon.pl/matura

GAŁĘZIE PRAWA

Prawo konstytucyjne (państwowe) – oparte na konstytucji (pisanej lub rozproszonej) i innych aktach prawnych z nią związanych (np. Kodeks wyborczy); reguluje działania konstytucyjnych organów władzy oraz podstawowe prawa i obowiązki obywateli.

Prawo cywilne – dotyczy spraw majątkowych i niemajątkowych (np. prawo do patentów) pomiędzy osobami fizycznymi i prawnymi.

Prawo rodzinne – reguluje stosunki osobiste i majątkowe pomiędzy małżonkami oraz rodzicami a dziećmi, dotyczy także przysposobienia, opieki, kuratori.

Prawo pracy – zawiera normy dotyczące stosunków pracy i płacy, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy.

Prawo administracyjne – reguluje działania administracji publicznej, stanowi zbiór obowiązków i uprawnień urzędników.

Prawo finansowe – dotyczy budżetów, podatków, opłat, działalności banków, zakładów ubezpieczeń i innych instytucji finansowych, a także zagadnień podatkowych osób fizycznych i prawnych.

Prawo gospodarcze – reguluje zagadnienia związane z działalnością gospodarczą, zarówno publiczną, jak i prywatną.

Prawo karne – normuje kwestie związane z odpowiedzialnością karną za czyny zabronione (przestępstwa i wykroczenia) pod groźbą kary kryminalnej.

SYSTEMY PRAWNE

System prawny to zbiór norm prawnych obowiązujących w państwie. W zależności od źródła, z którego normy się wywodzą, wyróżniamy następujące systemy prawne:

Systemy prawne:			
zwyczajowe	precedensowe	religijne	pozytywne
wykształcone przez społeczeństwo, a nie przez instytucję; zwyczaje były przekazywane ustnie z pokolenia na pokolenie, z czasem zaczęto je spisywać odegrało rolę w rozwoju prawa międzynarodowego (zwyczaj międzynarodowy)	wykształcone przez instytucję (sędziów) jako precedens (interpretacja postanowień) wiążący w sprawach przyszłych; odegrało rolę w rozwoju prawa w państwach anglosaskich	reguluje prawa i obowiązki obywateli według zasad obowiązującej religii; charakterystyczne np. dla państw islamskich (szariat)	tworzone przez uprawnione władze państwowe (organy ustawodawcze) charakterystyczne dla większości państw określane inaczej jako stanowione lub ustawowe

W niektórych państwach (np. Egipt, Szkocja, Japonia, RPA) funkcjonuje system prawa hybrydalnego (mieszanego), stworzony pod wpływem prawa stanowionego i prawa precedensowego.

HIERARCHICZNOŚĆ, SPÓJNOŚĆ, ZUPEŁNOŚĆ

System prawa to normy prawne związane z różnorodnymi dziedzinami życia, obowiązujące w państwie i uporządkowane. Zasady, które je regulują, przedstawiono w poniższej tabeli.

Zasada hierarchiczności	Zasada spójności	Zasada zupełności
- akty prawne mają różną moc prawną, która zależy od ich rodzaju i organu wydającego - akty wyższego rzędu są ogólniejsze niż akty niższego rzędu - akty wyższego rzędu mogą uchylać akty niższego rzędu - wydanie rozporządzenia lub aktu prawa miejscowego wymaga zezwolenia w ustawie (upoważnienie/delegacja ustawowa)	- akty prawne nie mogą być ze sobą sprzeczne; pomiędzy aktami prawnymi istnieje więź - zasada kompetencyjna: akty niższego rzędu muszą być zgodne z aktami wyższego rzędu - zasada treściowa: stosowane w aktach prawnych pojęcia muszą być jednolite i zbudowane na wspólnej podstawie (moralnej)	- system prawny reguluje istnienie ładu społecznego w państwie; jest on pozbawiony luk prawnych; luki w systemie prawnym pojawiają się, gdy: – istnieje rozbieżność między prawem a oczekiwaniami społecznymi (luka aksjologiczna) – istnieje czynność prawna, a nie istnieją zasady wykonywania tej czynności (luka konstrukcyjna)

Zobacz fragment

strona 122

Kup vademecum

sklep.operon.pl/maturne

Zobacz fragment

strona 157

Kup vademecum

sklep.operon.pl/maturne

Zobacz fragment

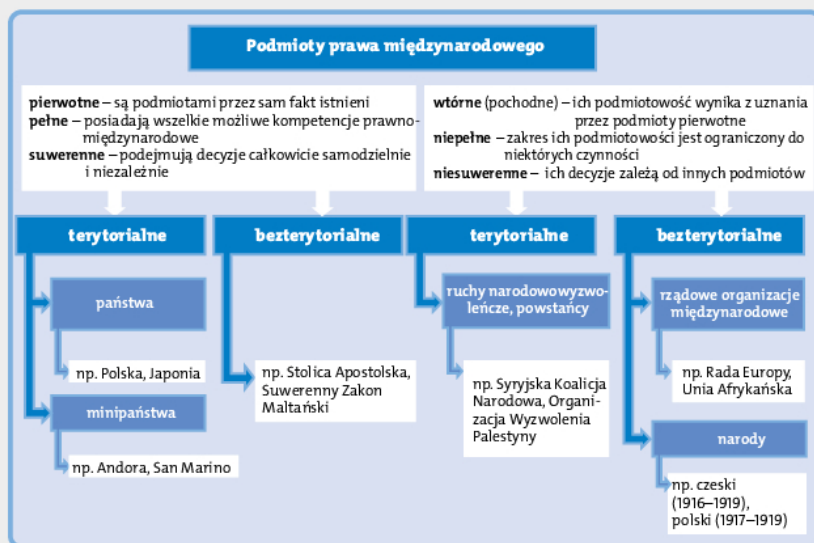
strona 208

Kup vademecum

sklep.operon.pl/maturne

PODMIOTY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Prawo międzynarodowe (prawo międzynarodowe publiczne) – jedna z gałęzi prawa, obejmująca zespół norm prawnych regulujących stosunki między państwami, rządowymi organizacjami międzynarodowymi oraz innymi podmiotami prawa międzynarodowego.

ZASADY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

- Suwerenność państw** – wszystkie podmioty prawa międzynarodowego są niezależne, decydują same o sobie i nawiązują równorzędne stosunki z innymi podmiotami prawa międzynarodowego.
- Wzajemność** – podmioty prawa międzynarodowego przyznają sobie i swoim obywatelom takie same przywileje i prawa.
- Dotrzymanie umów** (*pacta sunt servanda*) – podmioty prawa międzynarodowego powinny przestrzegać zobowiązań międzynarodowych.
- Niestosowanie siły** – wszystkie podmioty prawa międzynarodowego powinny dążyć do rozwiązywania sporów metodami pokojowymi.
- Poszanowanie praw człowieka** – wszelkie działania podmiotów prawa międzynarodowego powinny brać pod uwagę podstawowe prawa człowieka.

W książce *Potęga i raj. Ameryka i Europa w nowym porządku świata* (wyd. polskie Warszawa 2003) amerykański analityk Robert Kagan napisał, że u schyłku XX w. w łonie zachodniej cywilizacji rozwinęły się dwie koncepcje bezpieczeństwa międzynarodowego:

- 1) europejska – wiara w to, że wszystkie konflikty można rozwiązać w drodze negocjacji i że każde państwo może podążać swoją drogą bez naruszania cudzej wolności,
- 2) amerykańska – przekonanie, że trzeba umieć bronić siłą swojej cywilizacji przed ludźmi, którzy chcą ją zniszczyć.

Na określenie tej różnicy między Europą a Ameryką Kagan użył metafory: Europejczycy są z Wenus (symbolizującej pokój), a Amerykanie z Marsa (symbolizującego wojnę). Zdaniem amerykańskiego analityka, Europejczycy żyją bez podejmowania ryzyka obrony przed zagrożeniami, które pojawiają się w świecie, podczas gdy Amerykanie chronią świat przed tymi zagrożeniami. W efekcie, zdaniem autora:

Europa jest rajem, który istnieje dzięki Ameryce, a Europejczycy niestety nie potrafią zrozumieć, że ten raj nie musi być im dany raz na zawsze.

2 pkt – podanie trzech poprawnych odpowiedzi
1 pkt – podanie dwóch poprawnych odpowiedzi
0 pkt – niepoprawna odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zobacz fragment

strona 195

Kup vademecum

sklep.operon.pl/maturs

Zobacz fragment

strona 215

Kup vademecum

sklep.operon.pl/maturs

Zobacz fragment

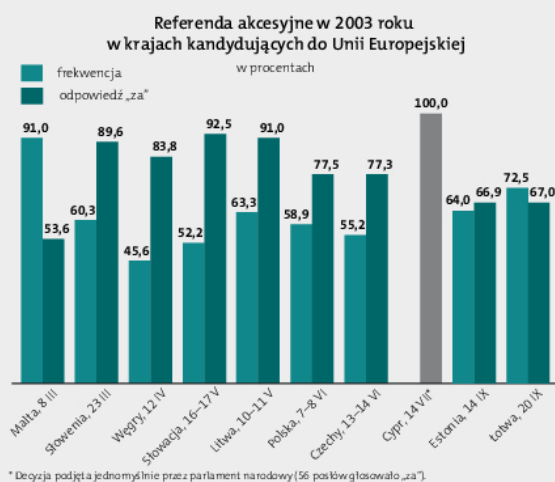
strona 269

Kup vademecum

sklep.operon.pl/maturs

ETAPY INTEGRACJI

- 1973 r. – rozszerzenie Wspólnot o: Wielką Brytanię, Danię i Irlandię (kandydująca wówczas Norwegia nie przyłączyła się z powodu sprzeciwu swoich obywateli).
- 1981 i 1986 – rozszerzenie Wspólnot o: Grecję (w 1981 r.), Hiszpanię i Portugalię (w 1986 r.).
- 1995 r. – rozszerzenie Unii Europejskiej o: Austrię, Szwecję i Finlandię (Norwegia ponownie odmówiła wstąpienia).
- 1 maja 2004 r. – rozszerzenie UE o: Estonię, Łotwę, Litwę, Polskę, Czechy, Słowację, Węgry, Słowenię, Malta oraz Cypr (10 państw – największe w historii rozszerzenie UE).
- 1 stycznia 2007 r. – piąta fala przyjęć do UE: Bułgaria i Rumunia.
- 1 lipca 2013 r. – Chorwacja.

Państwa starające się o członkostwo w Unii Europejskiej muszą spełniać tzw. kryteria kopenhaskie, uchwalone przez Radę Europejską na szczycie w Kopenhadze w czerwcu 1993 r.:

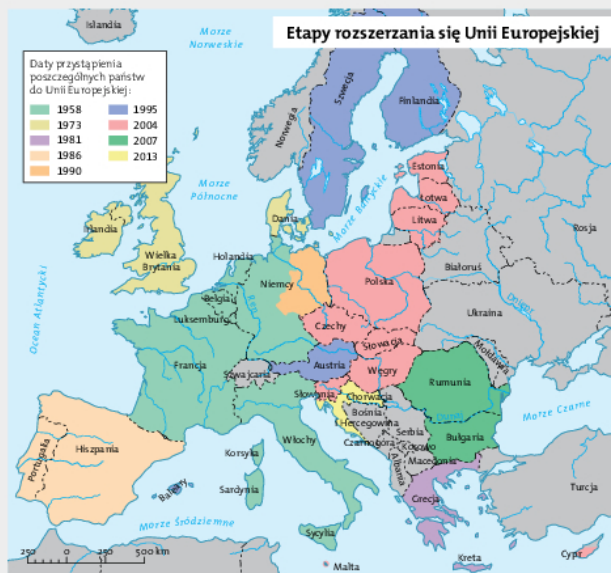
Kryteria kopenhaskie

polityczne

- instytucje gwarantujące stabilną demokrację
- rządy prawa
- poszanowanie praw człowieka, w tym praw mniejszości

ekonomiczne

- gospodarka rynkowa gotowa sprostać konkurencji i wolnemu rynkowi
- zdolność do przyjęcia dorobku prawnego UE
- zdolność sprostania unii politycznej, gospodarczej i walutowej

– wykaż, że władzę uchowują, – wykaż, że związek pomiędzy reżimem politycznym a państwem uprzywilejowania głównego wyznania, – odwołał się do współczesnych przykładów, np. Iran, Arabia Saudyjska, Watykan (Państwo Watykańskie);

Wiedza o społeczeństwie. Poziom rozszerzony
Próbna Matura z OPERONEM i „Gazetą Wyborczą”

Numer zadania	Poprawna odpowiedź i zasady przyznawania punktów		Liczba punktów
	6) wykorzystał znajomość i rozumienie różnych aspektów danego zagadnienia, prawidłowo użył pojęć związanych z tematem.		
	Poziom II Wartość merytoryczna Zdający: – scharakteryzował w pełni cztery istotne aspekty zagadnienia spośród 1–5 wskazanych dla poziomu III lub – scharakteryzował w pełni trzy istotne aspekty zagadnienia oraz częściowo scharakteryzował dwa kolejne istotne aspekty zagadnienia spośród 1–5 wskazanych dla poziomu III; – wykorzystał znajomość i rozumienie wybranych aspektów analizowanego tematu, wykazał się znajomością wybranych pojęć związanych z tematem.	POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA Zdający popełnił jeden lub dwa błędy merytoryczne. SELEKCJA INFORMACJI Zdający przeprowadził niekonsekwentną selekcję informacji i ich hierarchizację (umieścił w pracy nieliczne fragmenty niezwiązane z tematem). JĘZYK, STYL I KOMPOZYCJA Zdający zaprezentował wywód nie w pełni uporządkowany.	0–8
	Poziom I Wartość merytoryczna Zdający: – scharakteryzował w pełni dwa istotne aspekty zagadnienia oraz scharakteryzował częściowo jeden aspekt zagadnienia spośród 1–5 wskazanych dla poziomu III lub – scharakteryzował częściowo cztery istotne aspekty zagadnienia spośród 1–5 wskazanych dla poziomu III; – wykazał się znajomością jedynie nielicznych pojęć związanych z tematem.	POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA Zdający popełnił trzy lub cztery błędy merytoryczne. SELEKCJA INFORMACJI Zdający przeprowadził w niewystarczającym stopniu selekcję informacji i ich hierarchizację (napisał pracę, której znaczną część stanowią fragmenty niezwiązane z tematem). JĘZYK, STYL I KOMPOZYCJA Zdający zaprezentował wywód w sposób chaotyczny i nielogiczny.	0–4
	Zdający: – nie zrozumiał tematu – nie wypełnił wymagań dla poziomu I; – nie wykazał się znajomością pojęć związanych z tematem.	Zdający popełnił co najmniej pięć błędów merytorycznych. Ponad połowę pracy stanowią fragmenty niezwiązane z tematem. Wywód jest niekomunikatywny.	0

KLASYFIKACJE PRAW CZŁOWIEKA

GENERACJE PRAW CZŁOWIEKA

Typologia stworzona pod koniec lat siedemdziesiątych XX w. przez Karela Vasaka (ur. 1929), francuskiego prawnika pochodzenia czeskiego.

I generacja praw człowieka

Prawa klasyczne („stare prawa człowieka”), wywiezione z praw naturalnych i odwołujące się **do wolności**.

Ich źródła wypływają z liberalnej, XVIII-wiecznej tradycji oświeceniowej (walka burżuazji z arystokracją rodową i absolutnym państwem). Ich trzonem są prawa osobiste i polityczne, a zagrożenie większości spośród nich nie wymaga aktywności państwa (wolności, prawa „negatywne”, prawa „od”).

II generacja praw człowieka

To odwołujące się do idei **równości** prawa nowego typu, uzupełniające listę klasycznych praw człowieka. Ich źródła należy szukać w rewolucji przemysłowej

i jej skutkach oraz w rewolucjach społecznych XIX w. i XX w. Należą do nich przede wszystkim prawa społeczne, ekonomiczne i kulturalne, a ich zagrożenie wymaga aktywności ze strony państwa (prawa „pozytywne”, prawa „do”).

III generacja praw człowieka

To prawa **solidarnościowe**, odwołujące się do idei **braterstwa i pomocniczości**.

Wynikają one z nowych, wspólnych dla całego świata, globalnych wyzwań, które pojawiły się w drugiej połowie XX w. Prawa III generacji mają bardziej charakter zbiorowy (kolektywny) niż indywidualny i pozostają raczej w sferze deklaracji (jak dotąd nie wypracowano mechanizmów umożliwiających ich egzekwowanie).

2P

GENERACJE PRAW CZŁOWIEKA

I GENERACJA	Rodzaje praw człowieka	osobiste	
		• prawo do życia • prawo do wolności • prawo własności • wolność od tortur • wolność słowa	• wolność myśli, sumienia, wyznania • równość wobec prawa • prawo do prywatności • prawo do sprawiedliwego sądu • prawo do obywatelstwa
II GENERACJA	Rodzaje praw człowieka	polityczne	
		• prawo do zrzeszania się • prawo do zgromadzeń • prawo do wyrażania opinii • prawo do składania petycji, skarg	• prawo do uczestnictwa w rządzeniu krajem (wybierania i bycia wybieranym)
		ekonomiczne (gospodarcze)	
II GENERACJA	Rodzaje praw człowieka	• prawo do pracy • prawo do wyboru zawodu • prawo do godnego wynagrodzenia • prawo do dni wolnych od pracy • prawo do płatnego urlopu • prawo do strajku	
		społeczne (socjalne)	
		• prawo do godnego poziomu życia • prawo do ochrony zdrowia • prawo do zabezpieczeń społecznych (ze względu na wiek, kalectwo, chorobę, brak pracy)	
III GENERACJA	Rodzaje praw człowieka	kulturalne	
		• prawo do nauki • prawo do badań naukowych • prawo do twórczości artystycznej • prawo do korzystania z dóbr kultury	
III GENERACJA	Rodzaje praw człowieka	solidarnościowe (kolektywne)	
		• prawo do samostanowienia • prawo do rozwoju • prawo do życia w pokoju • prawo do życia w czystym środowisku • prawo do pomocy humanitarnej • prawo do udziału we wspólnym dziedzictwie ludzkości i korzystania z niego	

Idea i historyczny rodowód praw człowieka | 235

na stronie 235

CZYNNIKI HAMUJĄCE ROZWÓJ PAŃSTW I MU SPRZYJAJĄCE	
Czynniki hamujące	Czynniki sprzyjające
Społeczne	
• brak powszechnej edukacji • wysokie bezrobocie • drenaż mózgów (ucieczka osób wykształconych) • konflikty zbrojne • konflikty religijne	• inwestowanie w edukację • współpraca między państwami w zakresie nauki, edukacji, dostępu do nowych technologii, kredytów inwestycyjnych
Ekonomiczne	
• niski poziom kultury rolnej • brak infrastruktury przemysłowej (lub istnieje, ale jest przestarzała) • zadłużenie zagraniczne	• tworzenie szkół rolniczych i technicznych • otwarcie rynków zbytu w państwach rozwiniętych dla produktów z krajów rozwijających się • umorzenie lub redukcja zadłużenia zagranicznego
Polityczne	
• nieudolne rządy • korupcja władz • opieszałość urzędów i sądów	• współpraca międzynarodowa w zakresie zapobiegania konfliktom • budowanie społeczeństwa obywatelskiego
Naturalne	
• brak zasobów naturalnych lub ich rabunkowa eksploatacja • brak źródeł energii • katastrofy naturalne i erozja gleb	• racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi • inwestowanie w odnawialne źródła energii • pomoc humanitarna dla krajów dotkniętych kataklizmami

**„Wielka wymiana” przełomu XX i XXI wieku
(wzajemne zależności między państwami biednymi i bogatymi)**

biedne Południe	bogata Północ
← kultura etniczna, ekologia	→ kultura Zachodu (masowa)
← rynki inwestycyjne	→ zaawansowane technologie
← migracje, uchodźcy	→ preferencyjne kredyty
← tania siła robocza	→ pomoc rozwojowa
← surowce	→ wykształcone kadry
← rynki zbytu	→ nowoczesne produkty
	→ miejsca pracy

Globalizacja współczesnego świata | 301

na stronie 301

danego zagadnienia, prawidłowo użył pojęć związanych z tematem.

Wiedza o społeczeństwie. Poziom rozszerzony
Próbna Matura z OPERONEM i „Gazetą Wyborczą”

Numer zadania	Poprawna odpowiedź i zasady przyznawania punktów		Liczba punktów
	Poziom II Wartość merytoryczna Zdający: – scharakteryzował w pełni trzy istotne aspekty zagadnienia spośród 1–4 wskazanych dla poziomu III - lub – scharakteryzował w pełni dwa istotne aspekty zagadnienia oraz częściowo scharakteryzował dwa kolejne istotne aspekty zagadnienia spośród 1–4 wskazanych dla poziomu III; – wykorzystał znajomość i rozumienie wybranych aspektów analizowanego tematu, wykazał się znajomością wybranych pojęć związanych z tematem.	POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA Zdający popełnił jeden lub dwa błędy merytoryczne. SELEKCJA INFORMACJI Zdający przeprowadził niekonsekwentną selekcję informacji i ich hierarchizację (umieścił w pracy nieliczne fragmenty nie związane z tematem). JĘZYK, STYL I KOMPOZYCJA Zdający zaprezentował wywód nie w pełni uporządkowany.	0–8
	Poziom I Wartość merytoryczna Zdający: – scharakteryzował w pełni jeden istotny aspekt zagadnienia oraz scharakteryzował częściowo jeden aspekt zagadnienia spośród 1–4 wskazanych dla poziomu III - lub – scharakteryzował częściowo trzy istotne aspekty zagadnienia spośród 1–4 wskazanych dla poziomu III; – wykazał się znajomością jedynie nielicznych pojęć związanych z tematem.	POPRAWNOŚĆ MERYTORYCZNA Zdający popełnił trzy lub cztery błędy merytoryczne. SELEKCJA INFORMACJI Zdający przeprowadził w niewystarczającym stopniu selekcję informacji i ich hierarchizację (napisał pracę, której znaczną część stanowią fragmenty niezwiązane z tematem). JĘZYK, STYL I KOMPOZYCJA Zdający zaprezentował wywód w sposób chaotyczny i nielogiczny.	0–4
	Zdający: – nie zrozumiał tematu – nie wypełnił wymagań dla poziomu I; – nie wykazał się znajomością pojęć związanych z tematem.	Zdający popełnił co najmniej pięć błędów merytorycznych. Ponad połowę pracy stanowią fragmenty niezwiązane z tematem. Wywód jest niekomunikatywny.	0

**TWÓJ KOD DOSTĘPU
DO GIEŁDY MATURALNEJ**

→ ZOBACZ NA NASTĘPNEJ STRONIE

TWÓJ KOD DOSTĘPU

DB3F79C95

Wybierz

Zdecydowanie NAJLEPSZY SERWIS DLA MATURYSTÓW

WWW.GIELDAMATURALNA.PL

DLA CIEBIE:

• WIĘCEJ ZADAŃ

• PEŁEN DOSTĘP do całego serwisu przez 2 tygodnie*!

- 1 Zaloguj się na gieldamaturalna.pl
- 2 Wpisz swój kod
- 3 Odblokuj dostęp do bazy tysięcy zadań i arkuszy
- 4 Przygotuj się do matury z nami!

* Kod umożliwia dostęp do wszystkich materiałów zawartych w serwisie gieldamaturalna.pl przez 14 dni od daty aktywacji (pierwsze użycie kodu). Kod należy aktywować do dnia 31.12.2016 r.

Najlepsze zakupy przed egzaminem!

TESTY, VADEMECUM
I PAKIETY 2017

